

WSTĘP

Temat niniejszej dysertacji *Rozwój techniki klarnetowej w kontekście twórczości solowej i kameralnej wybranych francuskich kompozytorów XX i XXI wieku* jest wynikiem moich doświadczeń wyniesionych podczas wieloletnich studiów we Francji oraz fascynacji francuską muzyką klarnetową, zarówno solową jak i kameralną. Szczególnie bliskie są mi dzieła francuskich kompozytorów powstałe w XX wieku lub na początku XXI wieku i choć swoje rozważania skoncentruję wokół kompozycji powstałych *stricto* w wieku XX, to uznałem za czynnik nieodłączny uwzględnienie w ramy czasowe działalności twórców, która objęła również początek kolejnego stulecia. Była ona bowiem kluczowym okresem dla rozwoju techniki klarnetowej, stała się punktem wyjścia z którego czerpały następne pokolenia artystów, powielając lub modyfikując wykreowane wcześniej idee.

Szerokie spektrum niestandardowych środków wyrazu artystycznego, eksperymenty sonorystyczne i tonalne, poszukiwania w zakresie nowych technik wykonawczych z efektami takimi jak np. *frullato*, *bisbigliando*, *slap-tongue*, czyli nieustanne przełamywanie obowiązujących trendów, czyni wiele z tych utworów innowacyjnymi i nieszablonowymi zagadnieniami w historii muzyki, które stają się w naturalny sposób obowiązkową literaturą każdego instrumentalisty.

Moja rozprawa naukowa obejmować będzie zakres twórczości klarnetowej od przełomowego okresu impresjonizmu, w którym główny trend kompozytorski wyznaczył Claude Debussy, poprzez awangardę reprezentowaną przez Pierre'a Bouleza, będącego prekursorem wielu pomysłów kompozytorskich, dotyczących nowych technik wykonawczych, szczególnie w traktowaniu instrumentów dętych – mniej do tej pory powszechnych – z których możliwościami wyrazowymi eksperymentował w drugiej połowie XX wieku. Jego działalność stała się zacznem i fundamentem dalszych poszukiwań efektów sonorystycznych, czy artykulacyjnych przez twórców kolejnych generacji.

Podjęty przeze mnie temat zawarty w określonych ramach czasowych, pozwoli stworzyć przede wszystkim spójny, przejrzysty i uporządkowany obraz francuskiej literatury ściśle związanej z ewolucją szeroko rozumianej techniki klarnetowej.

Na drodze wnikliwej analizy poszczególnych dzieł wykażę ich indywidualne cechy formalne i stylistyczne. Zilustruję również szereg zawartych w nich cech wspólnych oraz różnic, dotyczących zagadnień natury wykonawczej i interpretacyjnej. Przedstawię rozmaite stopnie

trudności technicznych w kolejnych utworach, związane z rozwojem współczesnych technik wykonawczych. W rezultacie uzasadnię wartość merytoryczną i dydaktyczną poszczególnych kompozycji oraz wykażę znaczenie artystyczne omawianej przeze mnie literatury.

W sposób oczywisty mój wysiłek badawczy będzie się skupiał na dziełach klarnetowych pióra francuskich kompozytorów, wywodzących się z głównego centrum muzycznego Francji – *Conservatoire Supérieur de Musique et Danse de Paris*. Jest to wiodąca placówka muzyczna w świecie i jeden z najstarszych ośrodków, który od początku istnienia kształci wybitnych instrumentalistów, twórców i teoretyków. Przedstawiciele młodego pokolenia artystów, najbardziej zdolni i ambitni adepci sztuki mają nieustanną możliwość czerpania wiedzy od najznamienitszych osobowości w świecie muzyki.

Następująca w rezultacie swoista synergia, wykreowała tak wybitnych twórców jak Claude Debussy, Olivier Messiaen, Jean Françaix, Pierre Boulez, którzy mieli za swoich mistrzów niedoścignione autorytety w dziedzinie kompozycji.

W działalności Konserwatorium powstało coś w rodzaju sprzężenia zwrotnego, zachodzącego pomiędzy instrumentalistami i kompozytorami. Wiele utworów powstawało na szczególne okazje uczelnianych egzaminów konkursowych. Wybitni klarneciści, niejednokrotnie profesorowie szkoły a zarazem instrumentalisci najlepszych paryskich orkiestr, byli ponadto inspiracją dla znamienitych twórców, którzy otrzymując propozycje skomponowania nowej muzyki, poprzez swoje eksperymenty twórcze stawiali artystom coraz wyższe wymagania wykonawcze.

Pragnę zauważyć, że zarówno literatura jak i dydaktyka klarnetowa w naszym kraju, bazują w głównej mierze na twórczości i dokonaniach francuskich wirtuozów, pedagogów oraz kompozytorów, a także na tradycjach wykonawczych przedstawicieli francuskiej szkoły klarnetowej.

Moja dysertacja obejmować będzie wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, bibliografię oraz indeks nazwisk.

W Rozdziale I opiszę najistotniejsze kierunki artystyczne, które pojawiły się w muzyce XX i XXI wieku. Pragnę tym samym przedstawić czytelnikowi niezbędne informacje, które pozwolą zrozumieć kontekst twórczości kompozytorów omawianych w III rozdziale niniejszej rozprawy.

Rozwój techniki klarnetowej stanowi immanentną część ewolucji tego instrumentu, zatem w rozdziale II przedstawię najważniejsze fakty traktujące o rozwoju klarnetu. Scharakteryzuję jego niemiecką i francuską odmianę oraz wyartykułuję historyczne i kulturowe uwarunkowania wykształcenia się atrybutów technicznych i brzmieniowych prezentowanych instrumentów. Przedstawię również w ogólnym zarysie wydarzenia, na tle których doszło do stopniowo postępującej dominacji klarnetu francuskiego we współczesnym światowym wykonawstwie.

Rozdział III, podzielony na trzy podrozdziały, będzie syntezą najważniejszych informacji, dotyczących sylwetek artystycznych francuskich kompozytorów, wywodzących się z CNSMDP w Paryżu oraz ich dokonań i wkładu w rozwój muzyki klarnetowej XX i XXI wieku. Zaprezentuję przykłady literatury, będącej przedmiotem moich badań naukowych, z której charakterem są immanentnie związane takie cechy jak finezja, błyskotliwość, lekkość, humor i liryczność. Przedstawię również historię Konserwatorium Paryskiego oraz scharakteryzuję obowiązujące kanony zasad metodologicznych i dydaktycznych, wyróżniających je na tle pozostałych wiodących ośrodków muzycznych w świecie. Opiszę także historię konkursu, corocznie odbywającego się w Konserwatorium, z którym wiąże się geneza części kompozycji będących tematem mojego dzieła artystycznego. Opiszę ponadto w ogólnym zarysie życiorysy dwóch wybitnych polskich twórców – Aleksandra Tansmana (1897-1986) i Michała Spisaka (1914-1965), którzy byli silnie związani z ośrodkiem paryskim i mieli swój wkład w rozwój polskiej literatury klarnetowej.

Rozdział IV podzielony na sześć podrozdziałów, odpowiadających kolejności utworów zawartych w elektronicznym zapisie dzieła artystycznego, stanowić będzie wnikliwą analizę tychże kompozycji. Poruszone zostaną w nim również główne zagadnienia, dotyczące problematyki wykonawczej omawianych utworów.

W rozdziale V, będącym konkluzją niniejszej dysertacji, przedstawię najistotniejsze założenia rozwoju techniki klarnetowej w XX wieku na podstawie kompozycji, składających się na dzieło artystyczne. Sformułowanie wniosków, świadczących o ewolucji zagadnień wykonawczych pozwoli tym samym na wyartykułowanie tezy mojej pracy doktorskiej.

Do zilustrowania problematyki pracy, posłużę się następującymi utworami: *Premiere Rhapsodie* Claude'a Debussy'ego; *Tema con variazioni* Jean'a Françaixa; *Sonatine* Pierre'a Sancana; *Abime des oiseaux* Oliviera Messiaena; *Bug* Bruno Mantovaniego oraz *Domaines* Pierre'a Bouleza.